

КОМПАРАТИВНИ ИСТРАЖУВАЊА НА ЛЕКСИКАТА ОД СЛОВЕНСКИ АРЕАЛ ВО НЕКОИ СТАРОСЛОВЕНСКИ РАКОПИСИ, НАСПРЕМА СОСТОЈБАТА ВО СОВРЕМЕНИОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК И ВО СОВРЕМЕНИОТ СРПСКИ ЈАЗИК

Резиме: Во овој труд накратко ќе се осврнеме и ќе ја прикажеме состојбата на лексиката од словенски ареал (семејни, брачни односи и на деловите од човечкото тело) во некои старословенски ракописи од XIV век, напоредно со истата лексика во современиот македонски јазик и во современиот српски јазик. Имено, на тој начин ќе се покаже и ќе се прикаже приемственоста на лексиката од семејните и брачните односи и лексиката која означува делови од човечкото тело во минатото и денес, односно ќе се укаже на сродството на словенските јазици. Преку компаративното истражување ќе се обидеме да ја прикажеме состојбата која денес ја има лексиката од словенски ареал во македонскиот јазик и во српскиот јазик. Во рефератот за обработка се земени два ракописи од четиринаесеттиот век кои имаат многу обемна и интересна лексика. Се работи за Слеченскиот и за Слоештичкиот патерик, два патерика од ист период, кои имаат богат лексички фонд на зборови. Посебно внимание во рефератот ќе се посвети на лексиката од семејните и брачните односи и лексиката која означува делови од човечкото тело во Патериците, наспрема денешните форми на истите во македонскиот јазик и во српскиот јазик.

Клучни зборови: семејна, брачна и роднинска лексика, делови од човечко тело, македонски јазик, српски јазик, старословенски ракописи

Словенската писменост започнала во втората половина на деветтиот век со вклучување во преведувањето на Евангелието (Цейтлин, 1977: 26–43). Старословенскиот лексички фонд е анализиран од голем број слависти, кои се сложуваат со констатацијата дека првиот словенски писмен јазик, доколку се земе предвид времето за кое станува збор, располагал со богата лексика која ги покривала сите области од лексиката (Верещагин, 1973: 6).

Лексиката во Слоеш е специфична и мошне интересна, и тоа од повеќе аспекти. Во таа смисла, треба да укажеме на употребата на ретките зборови, односно на оние зборови кои не се среќеваат или поретко се среќаваат во другите македонски текстови. Исто така, изненадува присутвото на голем

број сложенки, кои го збогатуваат јазичниот израз на авторот и му даваат своевиден белег на текстот. Присуството на ваквата богата, разновидна, а наместа дури и необична лексика, секако дека се должи на карактерот на патерикот како жанр. Притоа мислиме и на слободата која ја имал пишуваачот на ваквиот вид текстови, кои не се библиски. Така, за разлика од библиските текстови, каде што авторот морал да почитува одредени норми и не смеел да врши поголеми корекции, во текстовите кои не се врзани за Библијата пишуваачите (а веројатно и препишуваачите) имале поголема слобода при пишувањето, што го олеснило навлегувањето и на лексиката од народниот јазик.

Лексичкиот состав на еден ракопис зависи од повеќе фактори, како што се влијанието на предлошката, потоа од говорот на пишуваачот на ракописот, влијанието на книжевниот центар во кој е пишувачот. Исто така, големо влијание има и директниот јазичен контакт на словенската писменост со грчкиот јазик, (Конески, 1967: 217–221) влијанието на моравизмите, преславизмите, панонизмите, семитизми и латинизмите.

Лексичките единици сврзани со семејните и брачните односи, како и со роднинските односи со кои словенските јазици се многу богати и покажуваат присутност и во современиот јазик, а ги среќаваме и во Слоеш се: pov'/q dv+ci `ko nou/dou imamq bes'dovati k neiL i g+la 1mou baba C mnogxhq l'tq nikomou /e bes'dU1tq. pakx reÅ 1i 159/2, i `ko ;+lvoob_cq sqvrq[n?no Cpou] eni1 t?mo m.lanqtq dalq esi a]e nez'l'na svoego brata potomq razqgn'val? se esi obrati se k teb' inoga /e blounikq 21/12, 46/17, 116/16, sv']a[e /e di`vol..sv'tq siceL

...w+ci i na;elnic i oubxstvou vnouci kainovx b'[e vq grad' tomqL n'kq banarq evreinq itq...ban2 gra tOgo tvor'.. i b' l2bxmq roditelemqL Cro;i]a radi edino1 v'ri bitiiinq sego prizva[e Wtai ida[e 1mou mnogo zI'a i skaza[e emou

`/e O otro;i]i 439/12, bihq vqdo va i bes;ena azq /e 2na sou]i `ko l'tox k{. v. pla;e]i] i rida2]imq wvo oubo `ko vdov' mx sou]i Ovo oubo `ko be ;ednoi podneh? /e n'kxi3/4L slx[a vel{mu /e n'kx a/e w mn' i C Op?]aago vrana va/enqL posla slouqx svo1 vqshxtit me s nou/e2 578/15, priide vqesq gra mesopotami1 i da[e 1mou m+lstxne svoi emou c+roci i nepozna[e 1go vid'vq /e ihq proslavx b+a reÅ slava teb' g+i b+/e `ko spobxlq me si stb`riti ml+stx ne C svoihq doma;edecq

334/8, ni knezq oub+gaago dq]ere vid' li lqstq nepriazniinou2. kako vs'mq iskopa rovq i sm+rtq vid' li kto koga C vasq takovo d'lo bestoudno i l2bwd'ani1 drq/e]e mq;q obw2dou ostrq dv'm sqm+rtma oubxvaahou / enx vq hode]e1 k nimqL po/r'ti 55/1, pakx pov'da namq n'kto w b+gol2bqcc `ko d'vaa b' n'ko` ostala siroto2 C roditele i svoihq w n'ma bo w [ed[ima /itia svo1go ostavxsta im'ni` svoa mnogo b' s tabo roditel' 12 ne dobr' /ivou]a vq /iti semq dv+ca ta raz?mislxv?[i o mnoz' bgt2v' rodxtel2 svo12 281/2, tq;i2 d+homq s+txmq ;t'o i sqbrq[en?n w nq `ko d'te nemotou2]e skon?;ati si1 sqvqzno[eni1mq nemogii. nepolqzno /e 1stq ;esto pr' m'n'ti prizxvani1

imenq ouninia radx nq kqsno za Odrq/ani1 248/14, Oni]iti mx /ena b+a oupovani1. oni imai tqm..q;q mx /e b+a Oni vqbrq n'hq krqvx izliva2tq mx /eL ousrqdi1 prines'me sego radi bw n+bnx c+rq popoustilq 1stq b'somqL boriti na² da /e ne za-bxva1mqL bl+god"ni1 ego 125/11, pob'/e C nego po1m? /e mene starecq vq keli2 i vq souno]q vq m+ltv' oupr/n'2 se i kwl'n' pr'klan'2 i Cgna b'sa C mene i wstrigq vlasl glavx mo11 i Od" me Ode/e2 C koziihq vlasq i velqbou/iihq tako/de i vq mati2 i pr'dastq me Ccou isai2[e starqccq im'1 inogo ou;enkaa imenemq petraa 181/8, hwt'lq bihq da bx gr'hq svoi plaka g+l2 bo teb' /eno `ko /e prositq estvo ;l+v;sko1 pi]e i n<sup>2</sup> vqzmo/n" emou ne dati `sti tako i mlad-enqci i steza2tq C ha² vq d+nq bou]aa blagaa g+l2]e pravxi soudi1 li]ilq esi na² zemnaa ne li]i na² nb²naa ona /e sli]avq]i out'[i se i pr'lo/i pla;q 303/14, (mladenqstvq 248/10), i/e g+la da stvoriv' brakq s+nou svo1mou vqzl2blen?nomou i da vqzveselit se d+[a moa. wbrou;]e emou nev'stou O³ c+rqska roda i stvoril[e brakq oukrasi[e ;rqtogq i v'n?;a[e ihq s+txmi sv+]en?nxkx vq cr+kvi s+tago fonifantia i veseli[e se vq se no]q i vqsq dqnq tqi i vl'ze vq ;rqtogq s'de nq pr'stol' zlat' i vqzemq prqstentq zlatq i obqvitq kopri2no 332/3, egda /e skrqbmxqL tqgda tr'zv' m"lim se t'm? /e i mi brati1L oupodobim se voinomqL tl'n?naago c+r'. i ousrqdno borim? se pa;e tremq wtrokomq oupodobim? se i]e]q ogne strastnou2 ;t'otw2L po per'mq. i ougli1 iskou[eniaL m"litvo2 pogaasimq, 126/7 (wtro;e 301/14, wtro;] q 391/8, wtro;]i 442/8), on?no1 i semou ;2desi biv[ou vqsi nedou/ni sqbrav?[e se i vqzma2] mazahou se n isc'levahou se slave]e l hvale]e Cca i s+na i s+tago d+ha edinogo b+a istin?nago emou /e slava i ;estP i poklan`ni1 n+n` prn²on vq v'kx v'komq aminq slvo wposlou[ani pov'da namq n'kx w+tecq g+le bx² reA n'kx w+tecq narica1mi patermouHi1 sq vqshot' Cvr']i se mira i pride vn'ko1 wbq]ee /iti1 346/9, si lqstecqL i licem'rq bezqrodnx i1rednikq i/e azq C takova gra i C takova roda. i blagorodenq roditelq i b+gatqstvomq kipe]iimq i ;etvr'noga tolika imou]iimq 2 bx² 1mou `ko /e ou;enikq pa;e /e emu" `ko rabq pr'dqsto 1 184/16, 348/8, (rodihwmq 263/2, porodiv?[ago 260/5), praznou1va[e z{ dni w+cou i m+tri l snq s'tou pr'biva2] ou b+/i2 2/e bl+god'ti2 iskip' is kov;ega mira blago.on?no1 i semou ;2desi biv[ou vqsi nedou/ni sqbrav?[e se i vqzma2] mazahou se n isc'levahou se slave]e i hvale] e Cca i s+na i s+tago d+ha 346/9, slouhq i O;]i t'ma bo vq sestr' li zlobnx1 vqhw-detq egda m"li]i se pomislq vesq kq b+ou prostirai. nepr'sta1t bo pomxslq sq v'stq ra/a2]i tq/e zlx1 isqtr'bl'i bl+gx1 d'lai rñi se sm'reni1mq vxsota bo ego mnoga i pasti nemogou]e al;]i toma elma bo gori]i plqtno2 mxslx2 a]e bolij]i nazravi1 t'lO vra;2 na nenapi]ou zlx1 C pomislq blagxmi zaklou;ai pomxslx pomx[l'i n+besnxhq blagxhq l'potou i /elani1 ni1dinogo C zemlqni 94/1, pri[e /e starqccq pos'titi mene g+la w+cou mo1mou privedi mi souprou/nicou tvo2 b' bw m?ti moa ht²wl2bxva Otecq /e moi mnihw nenavxdecq z'lo i g+la kq w+cou mo1mou

tri glavx znii]etq bq C tebe na]e sqhrani[iihq darouetq teb' b+q /ivOtg 1go i b+la w+tecq moi isporou;ni sq mn' s+tx marko e..listq `ko hran2 i g+la starcq se imafi 178/9, po meni vlko `ko prile/ne le/itq pomx[lni1 ;l+vkou na zlaa C 2nosti 1g` pomeni vlko `ko bren?naa me sqtvori. po meni vlko `ko ;l+v'kq soueti1 spobi se po meni vlko `ko opravaet se vqs'kq /ivx pomeni ko bezakonia pr'zri[i nikto /e postoitq po meni 16/13 (2no[o 35/15).

Во ракописот среќаваме и голем број лексички единици кои означуваат **делови од човековото тело**. Покрај најосновните лексеми, како што се: glavaL ko/aL liceL nogaL roukaL srqdcqceL oustaL ou[iL O;i ги издвоивме следниве: i pristoupi i pri1tg t'lo g+ne i krqvq i ide vq domq svoi rñ 1se vq tou2 no]q ousnou snomq slakomq i vid' angg+la g+l2]a emu` dobr' sqbl2de zapov'di g+ne i prikosnou vse brad' ego i glav' i vqzvrasto[e vlasi na glav' 1go i na brad' ego `ko i cv'tci krasni i vqzqboudi se i wbr'te vlasi na glav' svo1i i na brad' i proslavi b+a 273/10, azq /e sqmÛren?nx petrq p'vahq smrada ihq na;e[e zmi1 sn'dati dlani mo1i ou[i i lice i O;i. Ognq ni i/e zqmii po/iza[e ;r'sla moa. mourinici /e pr'e]e i mi Cvrqza2]e ousta moa sq Ognqnii mi kl']aami. vlagahou smra ;l+v;q gl2+]e `q i prinesq[e hwni2 pelinomq pl1tenou 203/13, i poda² emou si1 l'to. nq povell'q 1²q g+qL pr'dq nemou angg+lou g+l2. da a]e zeL vq povell'n?n'mq vr'meniL pokaet se da imatq Cpo²u. a]e li da poma/etq ego bol'zni2 l2tO2. i da raslabitq t'lo egoL / ili i2desa. i da isc'dit se plq' ego. itako Okaan?nou2 ego d[+ou vq aq niz?spoletq pone/e vq nepokoreni i basnoslovi'L vr'mena pr'provodilq 1²q. i niko1 ousp'vq. gn'vq b+/ii na se privl'e 529/12, ;to polqzeva se Crek? se bx² solq smrqde]ia ti ni /e mirqskaa ima[i wstavivq` ni/e nbn<sup>2</sup>aa ni d+hovnaa prite/a pro;e /e nigde /e vqm']a1[i se `ko /e z'n?nica wka mnoga `ko /e zr'ti nebo 234/19, i vqzemq mq;q prinese na glavo2 s+t' i d+vce i Cs';e s+tou2 glavou 11 posl'/de razoum'vq `ko porouganq bx² C otrokovice i na;etq skre/etati zoubx na n2 ona /e /elani1 svo1 polou;iv?i i e/e ;istoti radi mÅeni1 polou;ivq[i i bx² wbrazq i/e ;²totou drq/ti hwte] imq i netl'n?nx v'nqcq C ha² vqspri1tg mou/i 356/7, edinou C rizq svoihq i povrqgohq ei wna /e vqzem?[i oblqkq[i se wbrati se kq vqstokou i pr'klon[i kol'n' pom`li se 377/20, i iste;e t'lo 1go `ko i voda na zeml2. izm'ni se 1mou lice. i rastoupi[e seL kosti 1go. i rastli se `ko /e oustra[iti seL vqs'mq zre]imq. i vqpiti g+i pomloui i tako /itie 536/4, vq ime Cca i s+na i s+tago d+ha sqtvorq[im /e ist+ou2 litourgi1 pri;esti[e se vqsi s+tago t'la i krqvi ha² b+a na]ego i po kon?;anx vqkousivq[e C ih? 383/12, ras'de se kamenq na e[;estenq. b'[e /e kamenq oulomokq st...kamramor'na. im'2 d{ lakte.. mx /e oudavi[e seL i veliko 139/19, i prive[e i mourinix ihq /e im'hq vq dom` svo1mq i na;e[e iti lob?zati me. i pl2vati na wbrazq moi. azq /e sqmÛren?nx petrq p'vahq smrada ihq na;e[e zmi1 sn'dati dlani mo1i ou[i i lice i O;i 203/14, i privedohwmq dq]ere n[+ou i b' liceL 1i i vxa i mx[?ce i prqsi i dlan2 roukou e2 da/e do poasa z?mi1 malii velikx vise]e po nei i prilqp?[e i posadihq me e2 Ob'dovati sq /enihwmq

pri[q edinq C mu`ring. s'de C l'vx1 stranx e2. na;etq l2bezno c'lOvati 12 potomq /e v?stahwmq C Ob'da twga n abx1 Obr'tO[e se mourini Oni mno/aa ei C ;l+vkq i na;e[e pleskati rouka 480/7, `e O teb' i posa/q[e me tr bratia edenq oubo s'd'[e sqzadx mene drougx /e drq/a[e rouc' moi drougx Obrisoval[e gnoi C ou[i2 i nozrei moihq ishode]q i r'hq emu` vlko pom+loui me C Obit'li bO w+ca pahwmi` 1smq i C b'sovq pr'lqjenq bihq obrazOmP n'koimq samo 213/13, azq i w+tecq moi i vqzemq starecq maslo i stvori m`iltvou nadq maslomq i povel' materi 1i Omiti 2. i tako pomazati 2 C glavx do noktei i tai /e pomazan' i biv?[ii na;etq b'sq gore gore. izq[e C otr`kovice i pril'pi se mn' sedqmorice2 mou; i me i stvorihq oubo l{ dni C b'sa ne m+lostivno mou;imq 180/11, a]e imatq is prqva sou mnet? se posl'dx/e vq sm' 2t se bestouno vq prqv' i/e bess'd'. w; i nizv'setq g+l2tq krotkoL proslqzetq ml+stivno. wbrazq tvoretq krotqkq. vqzxha2tq gor?ko vqpra[a2tq w ;istot' poslou[a2tq sqtq]ani1mq ftorice2 vqzr'lq 1si i malo vqzникnou[e gore tretice2 vnima2tq bestouno wsklabil se 1si 276/13, zr'h? /e starqca `ko /e skomraha. slovesa 1go `ko /e str'li `zve] e me egda /e vq c+rkovq gred'hq na bd'ni1 nemo/ahq Cvr'ji w; i svoi C sna `k` /e mi 1dino2 i dva]i pasti posr' brati2 sto1mou C mnogaago srama vq w;aani1 priidohq 201/17, razqzarivq /e se soudjaL povel' 1goL prostr'tiL i /naami sourov' mi biti ego donqde/e ple]i 1go raspadout se rastegnoutou /e bxv[ouL ;etirmi vol2 i mi /ilami ne ml+stiv?no bi1mq. Ouskaa wbrazomqL knezou g+la[e. bi me biL srebro mo1 sv'tl' i[i1L tvorij]i 119/5, i sq[e vq grobq i vqzle/e priwci svoimqL i pr'dastq d+hq. bratq / bl+godarivq b+a. prqsti2 posipa skri vq grobq. i w[q C groba `ko vrq/ enx1 kameni. g+la vq seb' kako nevzehq n'ko1 bl<sup>2</sup>ve C s+txhq i vqzqvрати se newbr'te pone/e mani1mq b+/i1mq pokrivenq bx<sup>2</sup> 416/7, g+l2]a kq mn' sq / itelqmi bx<sup>2</sup> a]e i gradoObq`dnikq serapionq Clou;ite C mene nq pameti radi souprou/qstva na+[ego priimi ;r'vnou2 ranou vq vse dni /ivota svoego i dastq mi ranou tx 1 po poupokq C ;a² wnogo da /e do n+n`. vq mnoz' bolqzni 1smq b+lgodare b+a i/e vr'men?nw2 bol'zni2 sq 2 svobw/q[omou me C takova i ne;t<sup>2</sup>aago i loukavago i l2tago b'sa pov'sti st.. otec 215/7, pro;e e/e ;to hw]e[i stvore i reÂ 1i sqvlqkq[i.. `ko i azq. i rizx na ramena vqzlo/iv?[e. i posr'd' gra proidi. I mn' takx im? /e ObrazOm q napr' idou]ii. g+la 1mou Onaa sqblazniti imamq vqs'hq. bestoudnU 2 si2 ve]i2 160/12, vid'hq mourina bi1]a me /e zlomq wgnqnomq i Oblqkq[e me vqbrqne /el'zni i abx1 padohq pr'dq nogami patriarhwv'maa ne istovese i pokazou1 se togda patriarhq prosterq roukou svo2 znamena vq mi ousta i sqouzq oubo ezxca razr[i mi 1 azq /e pr'bxhq z{. m'secq 194/11, ousta 194/13, azq /e sqmÛren?nx petrq p'vahq smrada ihq na;e[e zmi1 sn'dati dlani mo1 i ou[i i lice i O; i 203/14, a mi ouzo2 ;el2stiihq vqstegne]i ne pribli/aa2]ihq se k teb' i pakx mnogi1 ranq gr'[nwmu` v'de]e /e w+ci skiitqsti vqs' sq bxv?[e mi se dostoina bxti pisani2. i prizvavq[e piania narw;ita dobropis?caa i povel'[e mn' wpastno podobnw 1mou vsa pov'dati dobropisqccq 198/12, azq brate `ko /iv' se a]e i nedosto1nq 1smq nqsetq

k mo1 dino `ko estq do dnesq g{ l³ isqplqnihq nenasija2 ;r'va moego ni hl'ba ni vodou ni sna O;ima moima po b+/estvqnomou pr+rokou nq pr²no m+lih se ;l+vkol2bcou 223/17, i sta;a1tq mxsli ras?sou/ati po mx[l'1 i vqs'hq mxslehq vq outrobx ;+l;²kx1 vqhwditq i bo vqse zreje i tainihq vxde 1 oko ne postoa?naa i stra[naa drq/avaa prizra1 na zeml2tvore i tou tresti se zapr'ja1 morou 265/16.

При анализата на лексичкиот материјал на Слеченскиот патерик можеме да забележиме дека ракописот изобилува со лексика поврзана со конкретни и апстрактни области, почнувајќи од семејните до религиозно-филозофските.

Лексеми од областа на семејни и на брачните односи како и роднински односи кои ги среќаваме во Слеч. се: Mmonastir i vdovice. sirotx. id' /el2 bo boudetq w+cou tvo1mouL t'm /e i da wstavitq 1. tq ;j2 tx d+[ou svo2 ne pogoubi. reÅ /e k nemou otrokwwica. nad'2 se kq bg+ou i na molitvq tvoi½L `ko trouditi se imamq spasti d+[ou svo2. reÅ 1 l starqcc. sice vx toplotx ne prodl/i[iL v'st? bw kq sn'nje raskaani1 tvoriti 31v/1, vdovqstv' 86/10, nq a] e pr'lqjena 1si `ko /ena sU]ji. Wbrati se i po/ri bogou ar'2. s+ta` /e mAnca reÅ kq n1mouL mx nemoj2 t'lesno2 ;qsti ijemqL aA silo2 d+hovno2 podviza1m? se. t'm? /e moudrosti2 mou/q 1sqmq pr' tobo2. gotova sou]i pri1ti wb'] ani1 wc+qq svoihq 2/2, /eno2 2/13, /en' 15v/15, /ensx 32/3, /enamq 101v/8, /eno 114v/2, /enx 114v/3, i sx s'de]e2 tou* brati 12. po mnoz' /e ;as' wbli r';q igoumenouL w n1 i/e r'; i b' pri[qlq. i prib'di* vse na ml+tvou. i moli] e g+a dati ima plodq C outrobx. poslou[av /e g+q b+q ml+tvx i¾ dastq imq dq] erq 1dinou. vid'v? /e pafnotji /i'1 dobro;in?no igoumena togSL k tomou /e ne pr'sta[e prn²o prihode vq monastxrq. Mmoga]i /e i sq /eno2 svo12 priho/ a[e vq monastxrqL kq igoumenou i kq bratji 26v/1, brati1 26v/18, bratje 31/13, brate 33v/17, bratj2 36v/4, bratomq 36v/8, brat' 101v/11, bratq 112v/6, vq mnoz' veselj sou]i Wtrokovica vqzoupi gl+2]i. g+l J)u h²e b+e moi kq n1mou /e azq prjidojq. dDa/q mi trep'ni1 l pob'dou. i c+rrou gl+[e. bezakon?nije i 1]en' ;to pri misli mn' stran. l dv+ci. C mnoga bo iskou[eni` i/e vq m?n' pomo]?nik mi 1². Mmnogo bo piha2]ou mÅt12 l pomx[l'2]ou 19/10, wtrokomq 45/18, wtrokx 52/8, otro;eti 103v/16, otro;e 126/9, otro;]ema 137v/13, otro;]a 174v/1, W sem? bo i m+lili se 1ste. da tri von?nice i nev'stj prinesou darq h²vi i b+ou m'1mou. l reÅ 1l pominam ;edo vq cr²tvi nb+n'mqL svo2 mt+rq. Vvi/ou bo tvoi v'n?cq ispletenq. tako/de g+lav[i m+tri. Aabi1 Otkovica mq;emq ous;ena b²x. i sq miromq pri1ta bx². st+a` /e sofi` mati st+hq d+vq*. pri1m[i telesa Wbl';e Od`ni1m} velikxmq i slavnxmq 24v/8, nev'sto 39v/8, prizvati /e toudou st+ou2 efimj2L ne v'dou]i da ne klivq padq[i se vqn2 Umretq. 1ga /e prjide i pogna[e2 slUgx. Ona /e vqshx]ena agg+lomq pr'ide m'sto toa slougx vqpad[e se vqstoupou tou* i oumr'[e. i sq b²x se pisani1. vq d'l'hq. roukou svo12 Uveze gr'[nikq. pakx /e Cvrqzq[i ousta svo` reÅ. tx 1si b+q srqdv'dqcc. pomaga 1i svoimq vo1mqL borou ne rxbnou]imq skrovi]eα da oce 4v/21, oc+qq 106v/8, Vvq[q]i /e vq polatUsta pr' nimq. i vid'vq diwkliti`nq materq sq dq]eri2 reÅL ;to³ Ssqtvorila 1si. mM+ti /e st+x1 pelagje re;e. se* dq]i mo` po n1i /e se Ubj*]q s+nq

tvoi. dDiwkliti`n} /e vid'vq 2 krasn'i[ou vs'hq /e nq\* svoihqL i/e nimq. ne pomislxvq seb' diwkliti`nqL mqstiti 1 2 sn+a svo1go. nq* pa;e mxl'[e da bi se Cvrqgla v'rx hv²i1L i toga po1ti 2 seb' /enou 54v/6, matere 130v/17, mati 188/11, vqspitav?me i nakazavq prile/i'L `ko /e svo2 d]erq pri[q]i /e mi vq m'rou vqzrasta. s+na /e im'[e h<sup>2</sup>tol2bivi wnq mou/q 1dinorodnaL sq pre/eme 1mou vq /enou ne vqz'nou si v?se mo11 nijetx i ne dobrorodi`. sq ;etan' /e bxv[i sn+ou 1go `ko /e d<sup>2</sup>oitq. l2bimi /e n'ciL i sqrodnici mou/a mo1go. Ukaraahou 1go na kq/o d+nq gl+2]e ;to 1<sup>2</sup> se i/e sqtvori teb' w+cq tvoi. `ko ne wbr'te se /ena pobna tvo1mou bl+gorodi2L nq si2 Ubogou2 i ne bl+gorodnou2 sqtvori teb' /enU 125/2, dq]erq 34/16, dq]i 35v/11, dq]ere 133/2, nareÂ nomi 1? ime roditeli sofi`. sqvrq[en?no /e 1 ime Mmo1 hr<sup>2</sup>ti`nina 1sqmq. prqvvh? . /e i vqn'[?ni³/₄ C italje 1s?mq. sp+sa /e mo1go `v1ni1 d'la1t? se vq v't?ve<sup>3</sup>/<sub>4</sub> moi<sup>3</sup>/<sub>4</sub> tq\* bo prizvavq nastavil? me 1<sup>2</sup>. Zakonnx1 mi d'ti tomou vq 1dino sqb?l2d[iL prinesU darq. g+vi b+ou mo1mou. slx[av /e c+rq slovesa si\* 10/6, roditel` 27/2, roditelq 215v/5, w ksi' wbr'teno i vq wstrov' sq sinomq 1E. bl+/enxi vq st+xi³/₄ po istin' w+cq marko. sqstavivxi monastirq blizq st+go mÂnika agaHonika vq tom? /e konstantin' grad'. sq* skaza namq. `ko /e jeromonahq bl+gogo v'inq spov'da 1mou g+1 123v/14, sinama svoima 229v/11, stvor[i ma/ 1i mato\*u vq monastiri tri\* dn)i. poslou[a[e /e wtrokovica p'nja po vse d)ni. smatraa[e kogw/do³/₄ sp'[enjaL i ;2/d{a[e se /itj2 i³/₄ gl+2]l vq seb'. bla/eni ;lov'ci koi vVq /itismq sou]eL `{ko agg)li s+ou i C sou<sup>1</sup>/<sub>2</sub> pr'sto...v[enL v';nou2 /izqng prjeti imoutq. i na;etq srce 11 po outvrq/dati se na rqvenje b)go ;qstnoe 28/9, mou/q 2/9, mou/a 25v/18, g+la[e /e i sestramaL sestrici mo1. i mlti mo`. v'sta komou wbe]ahom se. i pr' kxmnx 1² stati. pr'bxval ta vq ispo'dani1 /e vq sp+sa na[ego i)u h²a. vq togo bo zapov'dehq vqspxtanx1 smx. i sx\* m+tinx 1² porodilaL @ /e n+n` vimq rau2]ou se W na[imq trqp'ni*. blagoslovl1nx* i sqvrq[enx hote]ji; `avid'ti. ne /aliMMm& si sestrici moi. ni w+skrqbl'1mq m+tre na[e1. ~/e HJ m²cq ko12/o n²a bol'znq im' bol'ni` 17/4, sestri' 17v/6, sestra 24/7, se bo posla b+q sv'tq `ko /e se pomo.....li. vi/ou bo dva 2no]a nadq isto;?nikomqL imou]a na roukou zav'sou sv'tlouL `ko svqt'ti se C n11 vod'L `ko /e slqncou. ne ousraml'i se oubo kr²titi mene. bl+/enx /e slx[avq C pelagi1 se\*L proslavi b+a. i pristoupi kq isto;nikou s+ti. ti hote vodou 48/1, 2na 121/13, 2nou 175v/1, 2ncji 189/17, `ko /e vsa;qskaa iz*skav[e i newbrat?[eL `ko mrqtqv?ca plakahou se 11. svekri nev'sti plaka[e se 34v/19, zetq /e nx rxda[e. W+cq dq]ere plaka[e se g+1. l2t' mn' ;edo mo1 sladko1 l2t' mn' sv'te o+;j2 mo12. l2t' mn' ouv'te d+[i moli. kto mo1 skrovi]e oukrade. kto mo1 i&m'anj1 ishxti. kto mo1 bogatstvo razrou]i. kto mo1mou domou poe l'potou. kto mo2 nade/dou po1lq 1². kxi vlqkq sn'da1tq mo2 Wvcou. ko1 m'sto sl+nce wbraznou2 tou* dobrotou sqkqrx. Ta*mi b* rodou sqstavlenje. ta*mi b* starosti /qz]q 34v/20.

Примери кои ја претставуваат лексиката од групата делови од човечкото тело кои ги ексцерпиравме од Слепченскиот патерик се: i vqnidohq azq i /ena mo`L i privedohomq dq]erq na]ou i b' lice 1E. i vx` imx[si i dlani roukou 1E da /e zmi1 malx i velikxi po n1i i prilqp[e i posaq 12

wb'dovati sq /enihw^α 134/17, i pr'klon[i kol'n' pom+li se. ta;e vqstav[i
 i vqzd'vq[i rouc' svoi na n+bo. i veli1mq glo²mq gl+a[e. sla teb' g+I Js)he² i
 slovo b/+n1. `ko /elani1 mn' nedo²in' i rab' tvo1i isplqnilq 1si 124v/2,
 toga an_tipatq re^Å kq slo?ugamq di`volimqL bi2]e 1 g+lite kq nimqL v'rrouite
 bo ar'2. bi1mx* /estji sv'tla im'ahou lica. slo?ugx /e iznemo[e i bi[e
 `ko mMrqtvi 3/18, lice 5/19, licou 15v/4, licemq 27/4, strahom? /e veli1mq
 sqdrq/imq b²xL `ko C oudarenja wnegoL ;elosti 1go sq zoubx sqkrou[i²e.
 Cvrqzq[i /e ousta svo` oumq[r[a* oôokovicaL i na;etq gl+ati sice kq n1mou. w
 okaan?ne i strastne 182v/15, zoubomq 193/6, C m'sta CnoudU b'hou Cr'zani.
 Vvq krqvi m'sto ml'ko te;a[e I v?si vide]e neml²rdi1 m^Åtl` slav'l'hou b+a
 W vs'hq veli;3/4 /e vid'hou 15/3, krqvq 79v/4, abi1 plamenq izq[q vqnL
 m{. lakqtq* vq vxstouL i vq [irinou w+bxde. i.}|. mU/q* idoloslou/qb?nikq*
 popali 23/14, povel' sq vl'jI s+tou2 O&trokovicouL i /ilami bxti. z'lo
 /e bi1m'. Ii mnogxm /e izm'n?[em se slougamqL nadq s+to2 Crokovice @
 nade/e2 18v/16, pomeni `ko ;l+vkq 1siL kosti sm'renx C nogou do glavx. ne
 mogx i ni 1dinogo d+ne ponesti trouda 191/6, dastq i+goumenou vq rouc'L rekq.
 se* nin` primi vlkoL i a]e na;nou moji na;nou zde*. to* i pro;e 1 im'nje
 mo1 pridetq s'mo 33/16, roukou 48/2, roukama 57v/1, rouka 243/4, dv' 1² stv'
 1sta. 1² dobrota d+[evna. i 1² dobrota telesna. Ddobrota telesna 1stq v'/di
 povi/eni1. Oko plqno. lice roum'no. oustni ;rqvl1ni. Vvx` visoka 81/13,
 okomq 232v/9, o; 1/16, o;ima 89v/15, W;e da st_a`. vi/dou wbrazq va[q
 i dobrotouL ne ;l+a imU]e 1² stvaL nq ino1 slavx 12/18, wbraz' 45v/15, ou
 mn' i/e skoro tekou]i kq vratomq nb²nxmq. ou[i ouklan`1 C zl\*aslx[ani`
 96/18, ou]i2 233v/18, I abi1 i sta`[e plqti lica 11L i ;r'vesaL i rebrq
 i vsego t'la 11. i bx² dobra von` vq tq\* ;a<sup>2</sup> po vsemou gradouL `ko /e von`
 mu&rqska 56v/4, ;r'va 77/3, po;to /e glavaL `ko Udx 1go bxva1mq. po;to /e
 /enihqL `ko nev'stou cr+kovq wbrou; 83v/1, roukou svo12 Uveze gr'[nikq.
 pakx /e Cvrqzq[i ousta svo` re^Å. tx 1si b+q srqdo'v'dqcq 4v/18, i v'rroumi
 i mi `ko a]e ne poslU[a1[i meneL ili ne sqhrani]i sqv'tq moiL to v'/q
 `ko vq 1zxx prodamq tebe. i d<sup>2</sup>a 1mou desetq litrq zla`L rekq 1mou 168/18,
 1zxc'hq 4/1, 1zxxomq 66/14, 1zxxq 172v/13, i vq n1ga tq;i2 pribli/i se kq
 vratom st+x1 crqkve. sr'te 12 st+aa b+ca sq i n'mi st+xmi /enami 151/17.

Сите погоре наведени примери се заеднички за сите словенски јазици,
 а подоцна во развојот на јазиците ќе се добијат различни форми и изговори
 за истите во секој од словенските јазици поединечно.

На денешен план може да се увиди дека поголем број од лексемите од
 словенски ареал се идентични со оние кои ги има во ракописите од XIV век, но
 тоа не значи дека развојот на јазикот бил идентичен за сите словенски народи.
 Македонската и српската писменост, во потесна смисла на зборот се дел од
 словенската писменост на почвата на Србија и на Македонија, но истовремено,
 тие се посебни според своите карактеристики. Понатаму, во научниот труд ќе
 се задржиме на воочување и на прикажување на разликите кои ги имаат маке-
 донскиот и српскиот јазик во развојниот период од XIV век до денес.

Во овој реферат лексемите ќе ги поделиме во три групи. Во првата група ќе ги конципираме лексемите кои во својот историски развој од старословенскиот јазик идентично се развивале и во македонскиот и во српскиот јазик. Во втората група ќе дадеме опис на лексемите коишто имале различен развој во двата јазика, односно дале диференцијален резултат во македонскиот и во српскиот современ јазик, а во третата група ќе бидат опфатени лексемите кои што и во двата современи јазици целосно се промениле во своите развојни граматичко-лексички промени. Преку ваквата поделба ќе се обидеме да дадеме скроман придонес во дескрипцијата на двата словенски јазици и на разликите коишто тие ги имаат во својот историски развој.

Во првата група влегуваат зборовите коишто имале идентичен развој¹:

baba : **баба** : **баба**

brada : **брада** : **брада**

d'te : **дете** : **дете**

/ila : **жила** : **жила**

d'te : **дете** : **дете**

z'nica : **зеница** : **зеница**

/ena : **жена** : **жена**

kol'no : **колeно** : **колeно**

zetq : **зет** : **зет**

krQvq : **крв** : **крв**

otrokQ : **дете** : **дете**

laktQ : **лакт** : **лакт**

sXnQ : **син** : **син**

lice : **лице** : **лице**

noga : **нога** : **нога**

wbrazq : **образ** : **образ**

oko : **око** : **око**

prQstQ : **прст** : **прст**

srqdaqce : **срце** : **срце**

ousta : **уста** : **уста**

;r'vo : **црево** : **црево**

5troba : **утроба** : **утроба**

Во втората група влегуваат лексемите кои имале различен развој во современиот македонски и современиот српски јазик:

vQnoukQ : **внук** : **унук**

dlanQ : **дланка** : **длан**

vqdoва : **вдовица** : **удовица**

;el2sta : **челуст** : **чeљуст**

d'va : **девица** : **дева**

ou[i] : **уши** : **ушица**

mati : **мајка** : **мати**

r5ka : **рака** : **рука**

mladenqccq : **дете(момче)** : **дете (дечак)** ramo : **рамо** : **раме**

nev'sta : **невеста** : **млада (невеста)**

poupokQ : **папок** : **пупак**

otqccq : **татко** : **отац**

pleje : **плешка** : **плећка**

roditelq : **родител** : **редител**

noktei : **нокти** : **нокат**

sestra : **сестра** : **сека (сестра)**

nozdril : **ноздри** : **ноздрва**

svekrX : **свекрва** : **свекрва**

mX[qca : **мишка** : **мишица**

s5pr5gQ : **сопруг** : **супруг (муж)**

z5bQ : **заб** : **зуб**

m5/q : **маж** : **муж**

kostQ : **коска** : **кост**

¹ Примерите ќе ги наведуваме по следниот редослед: старословенски, македонски, српски.

Во третата група ги вбројуваме примерите кои добиле сосема различна форма во двата јазика за разлика од старословенскиот јазик:

dQ[ti : **ќерка** : **ћерка**

2nQ : **млад** : **млад**

2no[a : **младич** : **младић**

Од сите наведени и синтетизирани примери дадени во овој труд, можеме да забележиме и да одвоиме неколку значајни заклучоци. Како еден од позначајните наоди во овој тип на компаративни истражувања помеѓу словенските јазици е сродноста на лексемите во речиси сите современи словенски јазици. Имено, може да заклучиме дека во СМЈ и ССЈ има употреба на исти лексеми како што се и примерите во дадените изворни стари ракописи од XIV-от век. Од една страна можеме да забележиме идентичен развој на зборови и зборовни форми во СМЈ и ССЈ со СТСЛ, но од друга страна забележуваме сличен развој на примерите во кои разлики бележиме само во одредени фонеме, а сето тоа се должи на различниот развој на две одделни словенски групи на современи јазици. Разликите на оделните лексеми се огледува најмногу во фактот на различната вокализација на еровите, развојот на носовките и кодификацијата на современите литературни словенски јазици од различните јазични дијасистеми. Сепак, во претходно споменатите примери сретнавме и лексеми кои во СМЈ и ССЈ се сосема различни од изворните примари на СТСЛ од XIV-от век. Истите тие примери во некои од словенските јазици сеуште ги има и се употребуваат во нивните современи јазици, но под големото влијание на балканската јазична средина и на несловенските балански јазици, со текот на времето тие лексеми во нашите современи јазици дале други форми. Но и покрај сето балканско влијание, би истакнале дека СМЈ и ССЈ во најголем број примери, според материјалот што беше предмет на ова истражување, ја зачувале заедничката форма со СТСЛ.

Литература

- Верещагин, В. М. (1973). Из истории возникновения первого литературного языка славян, Доклады на VII международном съезде славистов, Москва, 6.
- Достал, А. (1960). Вопросы изучения словарного состава старословянского языка, Вопросы языкознания, 6, Москва, 4–8.
- Жуковская, Л. П. (1976). Текстология и язык древнейших славянских памятников, Москва, 128.
- Јовановић, Г. (1987). Јеванђелска лексика у јужнословенској ћирилској традицији, *Јужнословенски филолог*, XIII, Београд, 83–84.
- Конески, Б. (1967). Контакти во речникот на балканските јазици, *Историја на македонскиот јазик*, Скопје, 217–221.
- Марковиќ, М. (2011). Слепченски патерик – лингвистичка анализа (магистерски труд), Тетово.

- Мареш, Ф. В. (1961). Древнеславянский литературный язык в великоморавском государстве, Вопросы языкознания, X, 2, Москва, 17–18.
- Новотни, С. (2003). Патерик бр.77 (лингвистичка анализа), докторска дисертација, Скопје.
- Цейтлин, Р. М. (1973). Характеристика лексически и словообразовательных средств старославянского языка, VII международн съезд славистов, Москва, 415–418.
- Цейтлин, Р. М. (1977). Лексика старославянского языка, Москва, 26–43.

Sonja Novotni, Mihajlo Markovik

COMPARATIVE RESEARCH ON THE LEXICON OF SLAVIC AREAL IN SOME OLD MANUSCRIPTS AS OPPOSED TO THE SITUATION IN THE CONTEMPORARY MACEDONIAN LANGUAGE AND IN CONTEMPORARY SERBIAN

Summary: In this paper we will briefly show the state of the lexicon of Slavic areal (family and marital relations and parts of the human body) in some ancient manuscripts of the fourteenth century, in parallel with the same vocabulary in modern Macedonian language and the modern Serbian language. Notably, this will show and will display admission lexicon of family and marital relations and the lexicon that means the parts of the human body in the past and today, that will indicate the relationship of the Slavic languages. Through comparative research will try to show the state that today has a vocabulary of Slavic areal in Macedonian and Serbian. Processing of papers taken two manuscripts of the fourteenth century who have very extensive and interesting vocabulary. It Slepche and Sloesh paterikon, two paterikons from the same period, who have extensive lexical vocabulary. Special attention in the papers will be given to the lexicon of family and marital relations and the lexicon that means the parts of the human body in his crutches, as opposed to today's forms of the same in Macedonian and Serbian.

Key words: family, marriage and relatives terminology, human body parts, Macedonian, Serbian, Old Slavonic manuscripts